

'De gegevenheid der dingen' door Marilynne Robinson

Wat is de mens? Zijn we onbeduidend in een oneindig universum? Of is het gerechtvaardigd de mens centraal te stellen? Dit is misschien wel de kernvraag in *De gegevenheid der dingen*, de bundel essays van Marilynne Robinson die in 2016 in Nederlandse vertaling verscheen.

De auteur betoogt dat laatste. Zij plaatst *“de mensheid graag in het centrum”* en stelt onze geestelijke vermogens voorop. Met wetenschappers die de mens reduceren tot fysieke entiteiten is ze het hartgrondig oneens. Ze gaat vooral in tegen neurowetenschappers. Die zouden de mens met behulp van neuroimaging eenvoudig kunnen doorgronden. Marilynne Robinson vindt dat kortzichtig. Ze zien volgens haar *“dat deel van de werkelijkheid waar hun methoden iets over kunnen zeggen aan [...] voor de hele werkelijkheid”*. De (subjectieve) ervaringen van mensen worden vergeten.

Dat je daarmee iets waardevols misloopt, ben ik met Marilynne Robinson eens. Net als zij geloof ik dat ervaring juist het belangrijkste is wat we hebben om wat dan ook te begrijpen. Haar verbazing over de hedendaagse *“privilegering van informatie (bij gebrek aan een beter woord) boven ervaring of van logica boven geschiedenis”*, deel ik.

Toch gaat het me, helaas, lang niet altijd gemakkelijk af om de gedachtegang van Marilynne Robinson te volgen. Haar essays zijn sterk vanuit haar particuliere gezichtspunt geschreven. Zwaar draagt ze haar christelijke en Amerikaanse culturele achtergrond met zich mee. Haar zienswijze leunt op de bijbehorende specifieke waarden. Voor wie die niet met haar deelt, valt de (vaak theologische) onderbouwing van haar denkbepelden grotendeels weg.

Gelukkig kunnen zienswijzen ook zonder overtuigende argumenten mooi zijn. Veel van de essays, die overwegend betogend van aard zijn, bevatten beschouwende passages. Dat zijn wat mij betreft de sterkste. Ze geven er blijk van dat Marilynne Robinson een heldere kijk op de mens en de wereld heeft, en dat ze schoonheid opmerkt en weet weer te geven.

Mooi vind ik bijvoorbeeld wat ze zegt over het mysterie van de kosmos. Wij mensen kunnen nooit zeker weten hoe en wat het universum precies is, maar dat niet-weten is op zichzelf van waarde. Het is een inspiratiebron. *“Het mysterie dat de wetenschap voortdrijft en het mysterie dat de religie verheft lijken erg op elkaar. In geen van beide gevallen is er reden om te veronderstellen dat het mysterie uitgeput zal raken dan wel uiteindelijk verdreven. In beide gevallen wordt de schoonheid van het zijn in haar grootste ongrijpbaarheid erkend.”*

Niet-weten komt als thema vaker terug, bijvoorbeeld wanneer Marilynne Robinson vloeibaarheid van standpunten de voorkeur geeft boven stelligheid. Onzinnig vindt ze het om te veronderstellen dat *“een neiging een identiteit [is] en niet iets wat jaarlijks zou kunnen veranderen, afhankelijk van degene met wie men onlangs gesproken had of van wat men gelezen had, of van de manier waarop een discussie haar weerslag gevonden had in een persoonlijke gedachte of ervaring.”* Ze ziet mijns inziens goed in dat het menselijk is om van gedachten te veranderen en te twijfelen.

Ook maatschappelijke thema's krijgen aandacht. Marilynne Robinson beschrijft dat de mens, samen met zijn leefomgeving, de verliezer is van de economische wedloop die ze zelf heeft veroorzaakt. *“Zijn we dan nu op een punt aangekomen waarop [...] alle bevolkingsgroepen ondergeschikt worden gemaakt aan de productiviteitsdiscipline, terwijl de aarde zelf uitgeput aan het raken is?”* Ze pleit tegen de 24-uurs-economie en voor rust. Ook ongelijkheid blijft niet onbesproken. Marilynne Robinson heeft er oog voor dat rijken rijker worden en dat hun invloed gestaag toeneemt. Ze waarschuwt dat democratieën daarmee onder druk staan.

Niet alleen economisch denken, maar ook angst, heeft samenlevingen in zijn greep. Volgens Marilynne Robinson is angst zélf een bedreiging geworden. *“[Het is] mogelijk een erg dure hobby om zonder onderscheid toe te geven aan angst, en te proberen die angst in anderen aan te wakkeren, gewoon omdat dat spannend is, of omdat door dat te doen angst, eenzaamheid, vooroordelen of wraakzucht tot emoties worden, die kunnen lijken op gewiektheid of moed of vaderlandsliefde voor degenen die zich eraan overgeven.”* Wat mij betreft zijn dit rake woorden.

De 'gegevenheid' uit de titel van het boek is voor Marilynne Robinson verbonden met het mysterie van ons bestaan. *“De werkelijkheid die we ervaren is gegeven in die zin dat ze [...] beschikbaar is om achteraf gereconstrueerd te worden in termen van oorzaak en gevolg.”* De wetenschap kan betekenisvolle verklaringen geven, maar daarmee is het mysterie niet weg. *“Ze is gegeven [...] dankzij het feit dat ze zich ontwikkelend is.”* De werkelijkheid ontvouwt zich. Dat de menselijke geest in staat is dit wonderlijke proces te ervaren, is op zich al een hoopvolle gedachte.

De gegevenheid der dingen is, kortom, een veelzijdig boek. De thematiek in de essays is relevant en actueel. Voor de geïnteresseerde leek - zoals ik - zijn niet alle overdenkingen eenvoudig te volgen. Wel zijn die regelmatig boeiend en bevatten de essays krachtige passages. Dat maakt dit boek de moeite van het lezen waard.

Over de auteur

Marilynne Robinson (Sandpoint, VS, 1943) schrijft romans en essays. Haar fictiedebuut *Housekeeping* (1980) werd onderscheiden met de Hemmingway-debuutprijs en *Gilead* (2004), *Home* (2008) en *Lila* (2014) vielen stuk voor stuk ook in de literaire prijzen. In haar essays richt ze zich onder meer op de relatie tussen religie en wetenschap en op de hedendaagse politiek van haar thuisland. Tot haar pensionering in 2016 was ze docent op de Iowa Writers' Workshop.

Uitgever De Arbeiderspers, 2016
Pagina's 343
Vertaald uit het Amerikaans door Janine van der Kooij (*The Givenness of Things*)
ISBN 978 9029 510 080

Recensie door Fieke Boschman, maart 2019